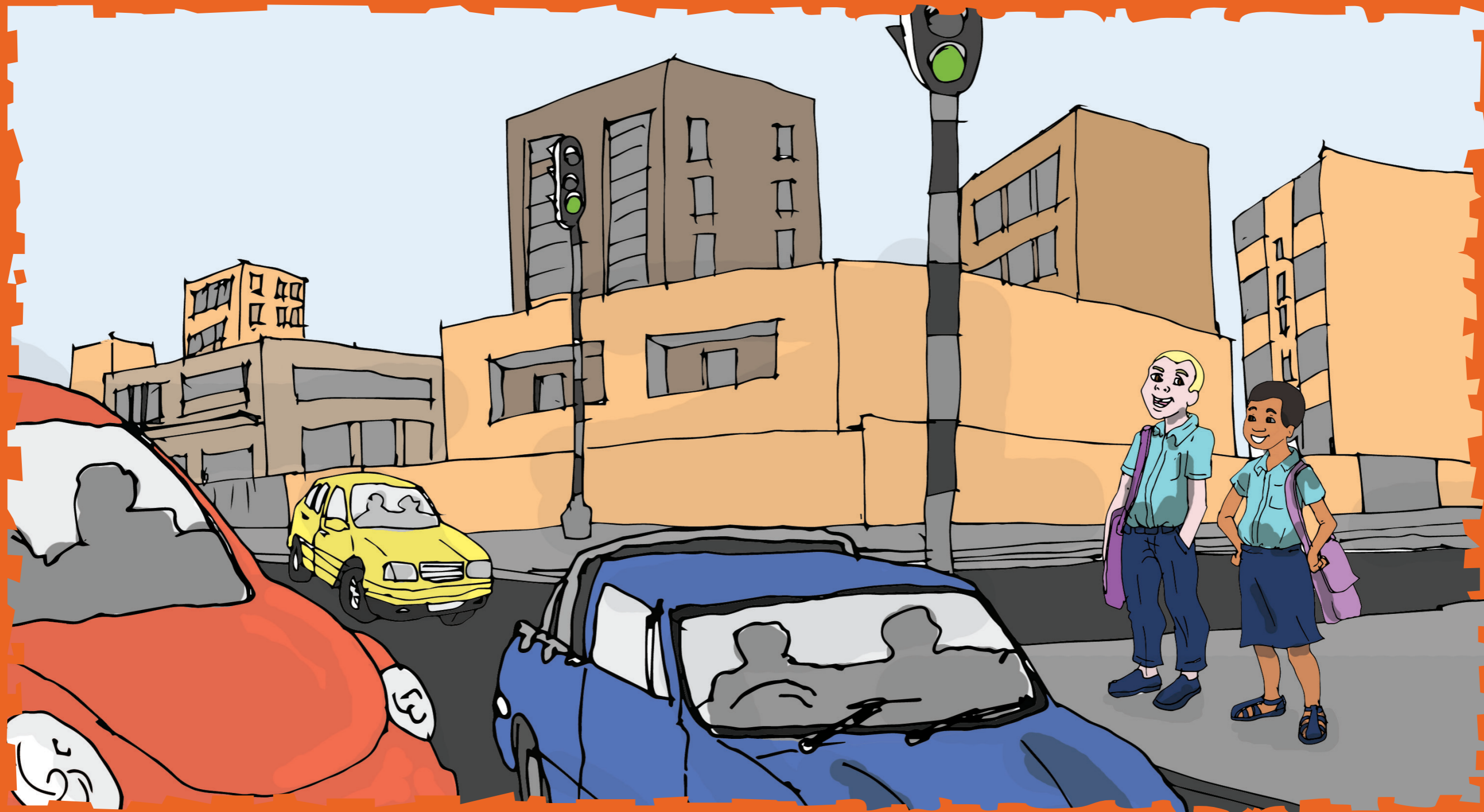

Wiikasoopa waka

Emakhuwa

A produção deste livro tornou-se possível graças ao apoio do povo Americano através da Agência dos Estados Unidos para o Desenvolvimento Internacional (USAID). O conteúdo desta publicação é da total responsabilidade do Ministério da Educação e Desenvolvimento Humano da República de Moçambique.

FICHA TÉCNICA

Título:

Wiikasooa waka

Língua:

Emakhuwa

Coordenação Editorial - MINEDH:

Telésfero de Jesus

Vamos Ler!:

Samima Patel, Abdala Machude, Amélia Bazima, Dilson Buque e Francisco Sampaio

Autores:

Neves Jacinto Anselmo, Júlio Bernardo, Lucas Bonga, Eduardo Napualo,
Elmano Mucopo, Ana Jahamo e Saraiva A Aibo

Assessoria Linguística e metodológica:

Carlos Manuel e Maurício Bernardo

Ilustração:

Orlando Chissano

Maquetização:

Walter Sambo

Capa:

Orlando Chissano e Walter Sambo

Impressão:

Nova Delhi, Índia

Tiragem:

2446

N.º do registo:

10058/RLINICC/2019

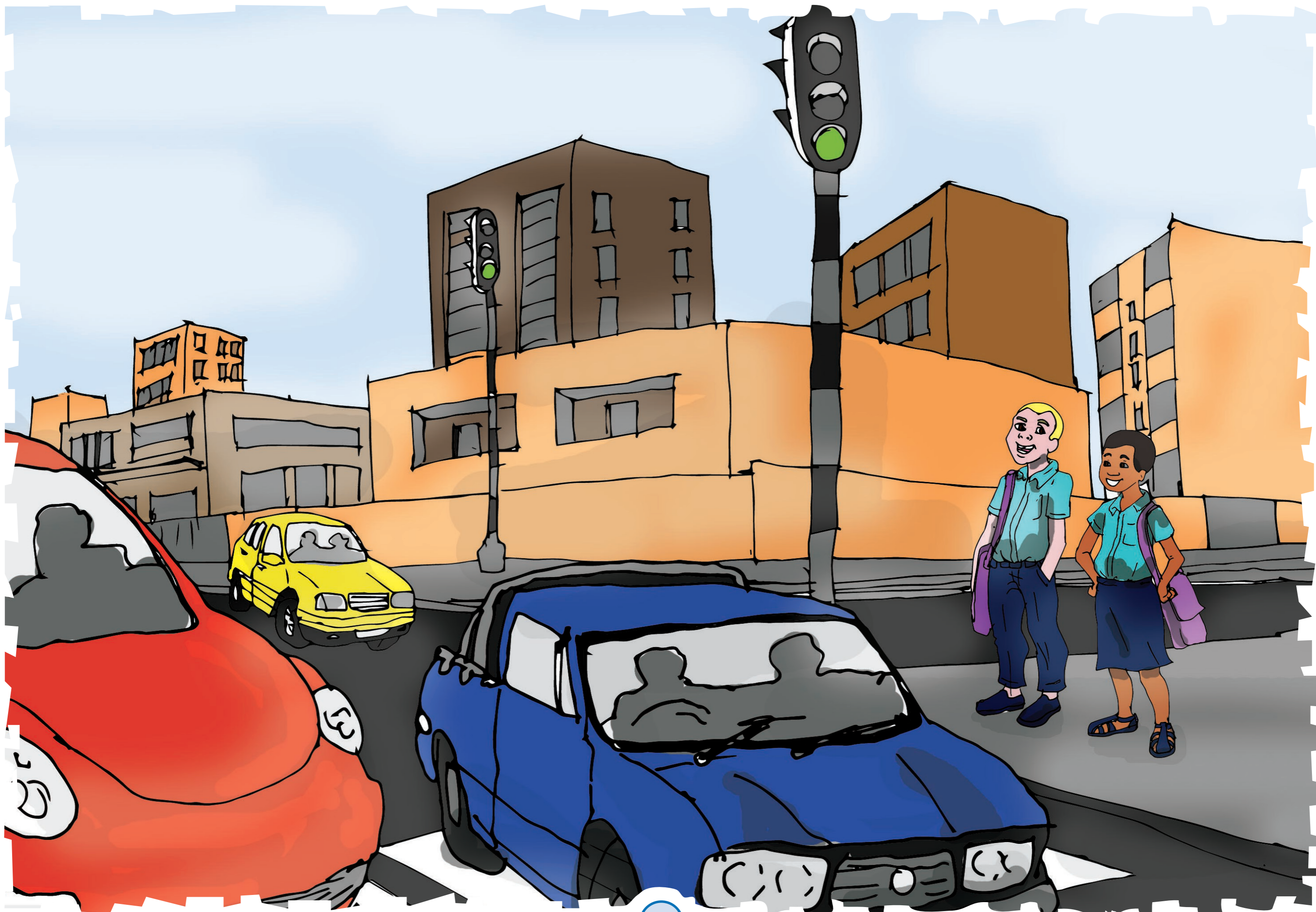
Financiado pela USAID

República de Moçambique

REPÚBLICA DE MOÇAMBIQUE
MINISTÉRIO DA EDUCAÇÃO E
DESENVOLVIMENTO HUMANO

Nono mmiravo onkhala epooma ya Wamphula ni onnimusivela othweela. Ole onnisuwela saana mananna a weetta ni mananna a otupha iparapaara wa wiira asyakeke ihasara.

Nono onisoma exikola 7 ya Apiriili ni aarowaka onnitupha iparapaara sinceene sinvira mikukutta soovirikana. Olelo Nono oomuvirela mwaapara awe Loola wiira arowase oxikola. Aphiyansaaya vanikumana iphiro, Nono oomona luuxu ooxeerya opantteene ni aahimwiirela mwaapara awe wiira: Nono: Neemele, luuxu ole onileeliha wiira mikukutta sa mpantta mukina sivireke, hiyo nihaana nimulipelelaka luuxu ooripelela.

Oowayili yaahilipelela ni opancaawe luuxu ooripelela, mikukutta sa mipanta mikina saaheemela ni atthu anavira.

Loola: Munisuwela sayi sootheene iya?

Nono: Apaapa aka Poliisiya ni aniwehaweha mananna sineettaaya mikukutta ni moota atthu aniviraaya mparapaarani.

Nono ni mwapara awe Loola yaahivirasa woohoova ni yaahirowasa oxikola.

Loola: Kooxukhuru wookileeliha itthu seyiye sinisuweliha khula luuxu onihimyaawe ni mananna a otupha iparapaara.

Atthikaka oxikola, Nono ni Loola yaahivirasa ephiro ekina wa wiira yaaku-
vase ophiya owaani.

Mphironi, yaahimphwanya oviraka kampoyi ni Nono aahimwiirela Loola,
iiraka:

Nono: Nihaana neemelaka ottayi wene woona wiira kampoyi khareere
woopiha. Nihaana nimulipelelaka ovira, nihale nituphaka.

Loola: Namalootho mararu ole onihimya exeeni?

Nono: Munnimoona kampoyi ole ocampulinwe varyari wa Namalootho
mararu vale?

Loola: Aayo, kinnimoona.

Nono: Namalootho mararu ole onihimya wiira nihaana niikasoopaka woona
wiira nihaattamela vaxipooroni ni khokhanle mutthu oniwehaweha.

Namoona Namalootho ole nihaana neemelaka ni niwehaka aahirweeke
kampoyi.

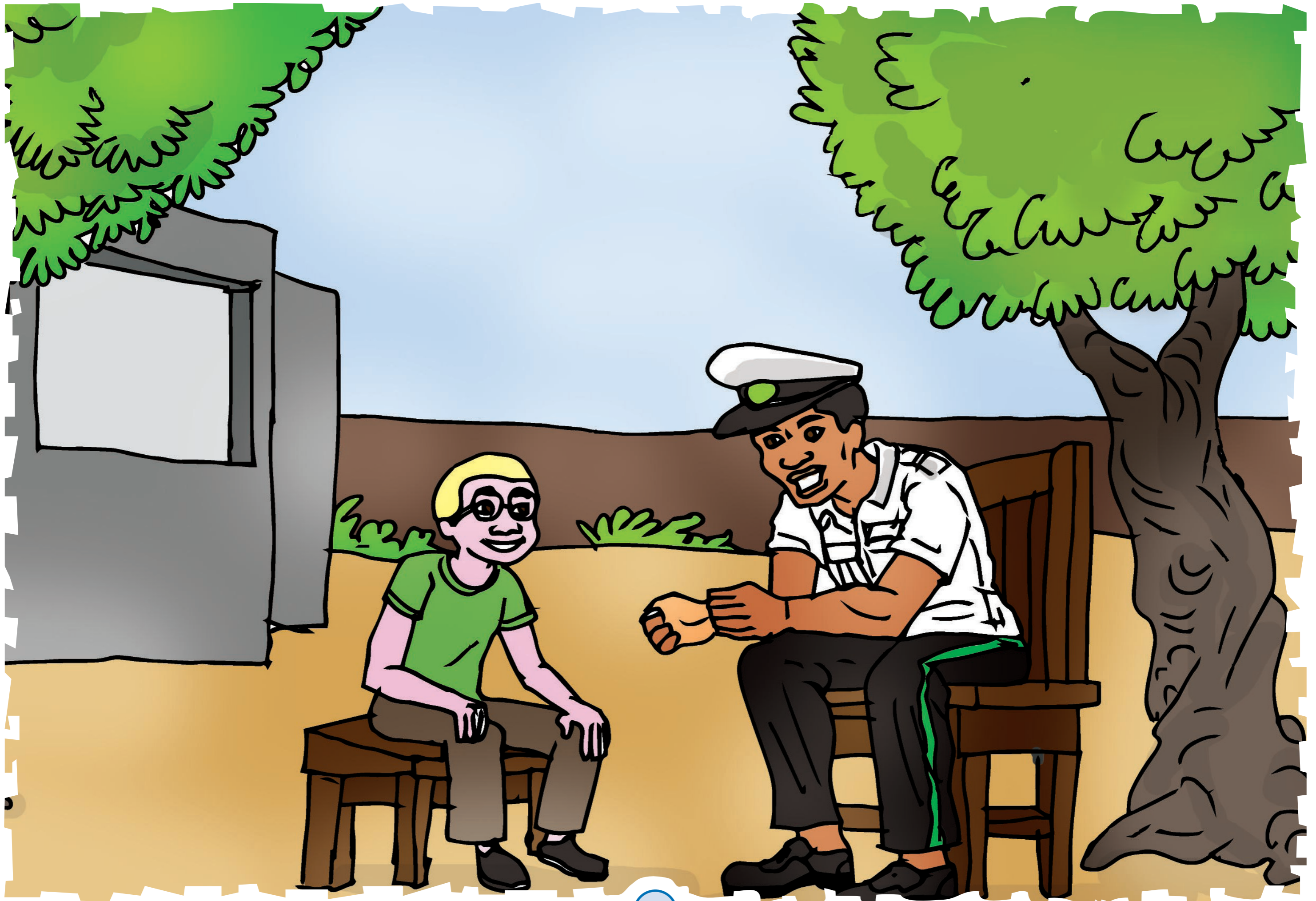
Loola: Kihiiwa ni kootepa oxukhuru.

Nono: Nrowe nituphe, kampoyi oovira.

Loola: Nrowe, kampoyi khareere orakama.

Nono: Aayo, ole onniteexa itthu sinceene ni soovirikana.

Oowayili yaahitupha anarowa owaani waya.

Ophin'yaawe owaani, Nono aahikilaathi ni apaapa awe wiira aaleele moota ovirinhaawe nihiku nawe.

Paapa: Mweentte sayi olelo, mwaana aka?

Nono: Miyo kooviriha salaama, paapa. Oxikola kiheetta ni koosoma salaama.

Paapa: Vooreera.

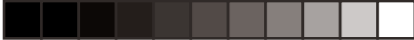
Nono: Paapa, kinoona wiira atthu anceene a mmuttettheni mwaahu mu, otepaxa anamwane, khansuwela otupha iparapaara. Vannireerela wiira mutivela ola nilavule ni anammawaani wiira naaleelihe mananna a otupha iparapaara wiira nisyakeke ihasara.

Paapa: Kinnikupali, mwaana aka. Kinoorowa waalattula anamwaattamana ahu wiira mutivela nikumaane ni nilavule itthu seyiyo khamosa-khamosa wona wiira nihaana anamwane anceene anitupha iparapaara yaarowasaka oxikola.

Nono: Vanooreerela, paapa.

Paapa: Vano muroweke mwarape wona wiira vanniila.

Nono aahirowa orapa.

Ophin'yaaya mutivela, atthu ootheene a mmuttettheni yoole yaahikumana onimaniwa mphirya wiira alavulase wa mananna a wiira sisyakiweke ihasara mparapaara.

Mukumaano ole waalattulin'we ni paapa awe Nono, ori Poliisiya.

Ole aahipacerya olavula aakhomasaka ootheene yaari vamuthukumano vaavale.

Paapa: Masi kinoona wiira nihaana naaleelihaka anamwane ahu mananna a otupha iparapaara ni axipooro wona wiira khasinireera okhumelela ihasara.

Ootheene: Aayo, ninnikupali. Eyo ti yooreera.

Paapa: Naaviraka mparapaara, nihaana niwehaka moonoo woolopwana ni moonoo woothiyana wiira nisuwela waarwaaka mukukutta. Aahirweeke nitupheke. Noona wiira ahaavo aluuxu anipatta, nivireke apattaka luuxu ooripelela. Masi apatta luuxu ooxeerya nihaana neemelaka wona wiira okathi wa ovira mikukutta sa mpantta mukina. Nave tho naattamela muxipooroni, nihaana nikhalanaka ephoole, nooneke aarwaaka kampoyi.

Otthikelaka, mwene aahikoha, iiraka:

Mwene: Nto anamalootho mararu ale kiniwoonaaka mparapaarani manceene, anihimya exeeni?

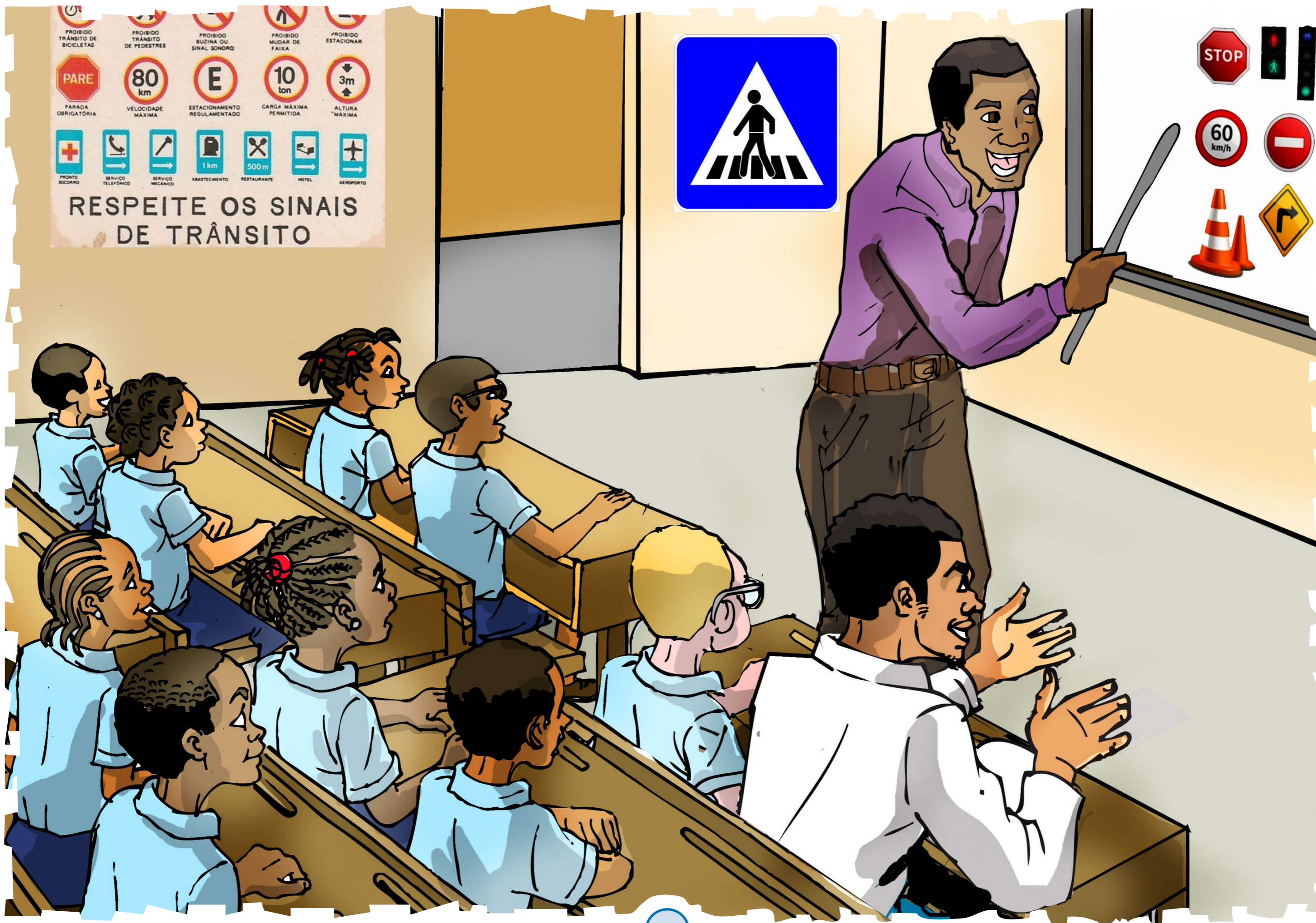
Paapa: Aakhala annileela wiira nihaattamela onvira kampoyi, makina anileela wiira hiyo atthu nihaana niviraka mweemwe munthoonyiheriwa paahi, masi sinceene sinaaleeliha maxoofeero mananna a weettiha mikukutta saya.

Mwene: Vooreera ni kooxukhuru.

Paapa: Nave khula nihiku nihaana nilavulaka iya sootheene ni anamwane ahu wona wiira alasa ti anikhalana vanceene ihasara seyiyo.

Nono: Aayo, hiyo anamwane nihithweeleke mparapaarani. Ni naphavela ommana mphira, nihimmaneke waattamela mparapaara.

Atthu ootheene yaari vamuthukumano vale yaahixukhuru ni yaahilavula wiira anoovarela iye yiwalaaya ni yaahimwareyasa.

Noorempha,anaxikola yaahirowa oxekurya exikola enixuttihiwa mananna a weettiha mikukutta ni a ovira mparapaara.

Purusoori onxuttiha mananna a weettiha mikukutta oopacerya waaleelihaanaxikola:

Purusoori: Naarowaka oxikola wala opasari nihaana neettaka paahi munvira atthu, nihivire mparapaara. Naaphavelaka otupha iparapaara wala exipooro nihaana toko niiwaka saahirwaaka mikukutta wala kampoyi. Naaphwanya anamalootho mararu, nihaana nisuwelaka wiira yookhala etthu yoowoopiha ni noona akhanleene aluuxu araru mparapaarani nihaana niviraka paahi apatta luuxu ooripelela.

Nono: nto mparaparani mmo naatuphaka, nitupheke nipuro xeeni?

Purusoori: Mparapaarani aakhala mapuro oottikittheliwa ni erankhi yootteela onireliwa ovira atthu paahi. Nihaana niviraka mwemmo.

Nave nawela mmukukuttani nihikumiherye muru vate nnakhala myoono, nihithweele tho mparapaarani. Naahiweryeke otupha, nihaana waavekela atthu aalupale.

Nono: Nootepa wiiwa ni nnoovarela sootheene niwalaahu.

Atthikaka, purusoori aya anaaleeliha wa khula etthu anaxikola yaakohaaya wa sootheene iye yiwalaaya oxikola iwe yaarowansaaya oxekurya.

Aphin'yaaya onitumphwa eparapaara, purusoori aya aahiwiirela anaxikola wiira yeemelase, anaaleeliha wa iye yonaaya:

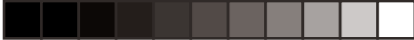
Purussori: Ele eniittaniwa esimaaforu. Apatta luuxu ooxeerya onihima wiira mikukutta sa mpantta mukina sivireke ni atthu yeemeleke. Apatta luuxu ooripelela onihimya wiira mikukutta sa mpantta mukina seemeleke ni atthu avireke.

Naxikola: Purusoori, nto luuxu ole a ncano?

Purusoori: Ole onileeliha wiira onihala vakhaani wiira mikukutta sa mpatta ahu seemele, vo maxoofeeri ahaana apaceryaka weemeliha mikukutta saya.

Naxikola: Kihiiwa.

Purusoori: Vano nivireke. Oopatta luuxu ooripelela, masi nivireke mu ettikitthelin'we erankhi yottela, eniireliwa wiira avireke atthu. Ootheene yaahivirasa ni yaahihakalala wa sootheene saaxunttaaya.

Aphiyansaaya oxikola, purusoori ohaakohasa yaasivelin'weene ni sootheene iye yaaixunttaaya.

Anaxikola ootheene yaahaakhula wiira aasiveliwa ni yaanitthunasa atthikenleene nihiku nikina.

Noovenya, purusoori aahiwiirela anaxikola wiira khula mmosa acampuleke sootheene osuwenlaawe wa mananna a weetta ni a osyaka ihasara sa mparapaara.

Nono: Purusoori, miyo kiniphavela tho ocampula ikaruma sa weettela kinsuwelaaka.

Purusoori: Niire so, nikhuru nimosa ncampule mananna a wiikasoopa ni nikhuru nikina nicampule ikaruma sa weettela ninsuwelaaya.

Anaxikola ootheene yaahikupalisa ni purusoori aahiwiirela wiira a rowaseke owaani ni nihiku nikina khula mmosa aahaana aruuhaka ele aarummwalaawe.

Alesa yaahirowasa mmawaani mwaya.

Noophiya owaani wawe, Nono aahaaleela axipaapa awe wa sootheene oonalaawa iwe yaarowansaaya oxekurya.

Ophin'yaawe owaani, Nono aahimphwanya orwiiyeene muhima awe onsoma Oripawe. Ole aahihakakala wa omoona muhima awe woona yaahivira mahiku manceene ahoonanne.

Maama: Nono, murule ikuwo sa oxikola ni murowe opasari mwathume maakha ni esapula.

Nono: Aayo maama. Masi kinrowa ni Aputu.

Maama: Aayo, masi muhaana musuwelelaka weetta woona Aputu nlelo khalimalenle iphiro sa nno.

Nono: Kinoomuvarela, maama.

Maama awe aahimunnya Nono musurukhu ni murupa, nave alesanyaahirowasa.

Mphironi, Nono aanimuleeliha muhima awe mananna a weetta mphironi ni moota wa otupha eparapaara.

Nono: Muheetteke mparapaara, Aputu. Murweeke nno ni muhitupheke muhonne saarwaaka mikukutta.

Aputu: Nto ninrowa osuwela sayi wiira nihaana nituphaka?

Nono: Nihitumphe, nihaana niwehaka toko moonoo woolopwana ni moonoo woothiyana, aahirwaaka mukukutta nto mutupheke.

Aputu: Kooxukhuru.

Alesa yaahithuma yaarummwalaaya ni yaahitthikela owaani.

Ophin'yaawe mutivela, atthu ootheene anikhala muttethe yoole yaahirowa ni anamwane aya oxikola orowa wooniherya wiira annisuwela mananna a wiikasoopa wa ihasara sa mparapaarani.

Anaxikola tho yaahipaka muteko wa owaani ole yaavahin'waaya ni purusoori.

Owoonalaawe axipaapa, purusoori ahaakohasa, iiraka:

Purusoori: Axipaapa, mwaarweela exeeni oxikola? Olelo khanirina muthukumano.

Paapa: Nirwaale wooniherya wiira hiyo ni anamwane ahu ninnisuwela mananna a wiikasoopa noonihaka iya nipankaahu.

Purusoori: Vootepa oreera!

Ole aahiwiitthana anaxikola ootheene ni alesa yaahirwaasa ni yaahooniherya iye yaapankaaya.

Axipaapa tho yaahooniherya yaapankaaya ni ootheene yaahihakalala wona wiira anammuttettheni ootheene yaahiiwa ni yaanisuwela mananna a otupha iparapaara ni sinileelihaaya ni icampulo iye sinivareliwa ni maxoofeero. Purusoori aahikuxa icampulo sootheene ni aahipateya vanipaweni na oxikola.

